

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

О.Ю. Оболенський, доктор економічних наук.

Національна Академія державного управління при Президентіві України.

© Оболенський, О.Ю., 2014.

Стаття отримана редакцією 19.06.2014 р.

Вступ. Україна, володіючи значними природними, економічними, технологічними й людськими ресурсами, має всі передумови для інтеграції у світове господарство, що обумовлює глобальний характер залучення прямих іноземних інвестицій і розширює можливості адаптації вітчизняної економіки до світового інвестиційного процесу. З огляду на міжнародні тенденції необхідним є визначення найбільш ефективних та таких, що відповідають вимогам сучасності, принципів, методів, інструментів, важелів та пріоритетів національної системи державного регулювання іноземних інвестицій з метою формування власної довгострокової моделі залучення зарубіжного капіталу та ефективного його використання.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів руху й регулювання прямих іноземних інвестицій знайшло своє відображення у працях багатьох відомих зарубіжних учених: С. Александера, Є. Брігхема, Р. Вернона, Дж. Даннінга, К. Іверсена, Ч. Кіндлебергера, Р. Коуза, П. Кругмана, Р. Лукаса, Ф. Модільяні, М. Портера, П. Ромера, А. Северна, Р. Солоу, Ф. Рута, С. Хаймера, Х. Шерерата та інших.

Однак подальших досліджень потребують питання вибору й реалізації форм та інструментів стимулювання прямих іноземних інвестицій в умовах невизначеності й ризику.

Основний матеріал і результати. З огляду на світовий досвід основною характеристикою успішності державної політики щодо формування сучасних ефективних механізмів залучення іноземного капіталу є підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Набуття конкурентних переваг дасть змогу повною мірою розкрити інвестиційний потенціал країни й забезпечити економічний розвиток. Під конкурентоспроможністю розуміємо здатність національної економіки до забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та внутрішнього попиту на основі розкриття національних конкурентних переваг і досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [1, с. 6].

Міжнародний інститут менеджменту (Швейцарія) сформулював сутність конкурентоспроможності на рівні національної економіки у вигляді таких «золотих правил»: стабільне та передбачуване законодавство; гнучка структура економіки; інвестиції у традиційні й технологічні інфраструктури; стимулювання приватних заощаджень і внутрішніх інвестицій; агресивність експорту та привабливість внутрішнього ринку; якість, гнучкість і прозорість управління й адміністрування; взаємозалежність заробітної плати, продуктивності праці та податків; скорочення розриву між мінімальними й максимальними доходами, зміцнення середнього класу; інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації; баланс переваг глобалізації економіки й національних особливостей [2, с. 6]. За визначенням Інституту розвитку менеджменту, конкурентоспроможність – це наявність середовища, котрі має найефективнішу структуру, інституції та політику, які забезпечують нації необхідні можливості для конкуренції [3, с. 9].

Незважаючи на існуючі позитивні тенденції, Україна так і не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості, що позначилося на її міжнародних рейтингах (табл. 1).

Таблиця 1. Місце України в міжнародних рейтингах*

Показник	Роки							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Рейтинг ведення бізнесу The Doing Business	124-та позиція зі 155-ти	118-та позиція зі 179-ти	139-та позиція зі 178-ми	145-та позиція зі 181-ї	142-га позиція зі 183-х	145-та позиція зі 183-х	152-га позиція зі 183-х	137-ма позиція зі 189-ти
Індекс глобальної конкурентоспроможності економіки World Economic Forum	69-та позиція зі 125-ти	73-та позиція зі 131-ї	72-а позиція зі 134-х	82-а позиція зі 133-х	89-та позиція зі 139-ти	89-та позиція зі 144-х	82-га позиція зі 144-х	73-тя позиція зі 144-х
Рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook	46-та позиція з 55-ти	46-та позиція з 55-ти	54-ти позиція з 55-ти	54-та позиція з 56-ти	56-та позиція з 59-ти	57-ма позиція з 59-ти	56-та позиція з 59-ти	49-та позиція з 60-ти
Корупційний індекс організації Transparency International	99-та позиція зі 163-х	118-та позиція зі 180-ти	134-та позиція зі 180-ти	146-та позиція зі 180-ти	134-та позиція зі 178-ти	152-га позиція зі 183-х	144-та позиція зі 176-ти	144-та позиція зі 177-ми
Індекс економічної свободи Heritage Foundation	99-та позиція зі 157-ми	125-та позиція зі 161-ї	133-та позиція зі 157-ми	152-га позиція зі 179-ти	163-та позиція зі 183-х	164-та позиція зі 183-х	163-та позиція зі 184-х	161-ша позиція зі 177-ми

*Джерело: [4; 5]

При розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності України, який включає такі важливі індикатори економічного розвитку, як інституції, інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я, освіта, ефективність ринків, технологічне оснащення, бізнесове середовище та інноваційна сфера (рис. 1), Україна, за оцінкою Всесвітнього економічного форуму, що міститься у «Глобальному звіті про конкурентоспроможність 2012 – 2013», погіршила свої позиції порівняно з попереднім роком на одинадцять сходинок, перемістившись з 82-го на 73-тє місце серед 144-х країн світу.

Рис. 1. Позиція України в розрізі складових глобального індексу конкурентоспроможності (GCI) у 2012 – 2013 рр. [6]

Крім того, втрата рейтингових позицій за останні роки відбулася і за іншими показниками (рейтинг ведення бізнесу, корупційний індекс організації, рейтинг конкурентоспроможності, індекс економічної свободи), які враховуються при оцінюванні привабливості інвестиційного середовища країни. У зв'язку з цим формування нової моделі конкурентоспроможної національної економіки, в основу якої покладено інноваційний чинник, має стати вирішальною умовою довгострокового економічного зростання країни на якісно новій основі. Інноваційний розвиток можна схарактеризувати як процес структурного вдосконалення економіки, що досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для збільшення обсягів національного виробництва, підвищення якості продукції, зміцнення конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу в суспільстві [7, с. 242].

Специфічні риси інноваційної моделі розвитку полягають у тому, що вона [7, с. 242 – 243]:

- прискорює зростання продуктивності факторів виробництва, що важливо за умов дефіцитності принаймні одного з них;
- забезпечує прискорення зростання обсягів виробництва;
- прискорює структурні зрушення, сприяє перерозподілу ресурсів на перспективні напрями суспільно-економічного розвитку;
- поліпшує статус країни у глобальній економіці та національну конкурентоспроможність.

У сучасних умовах реформування української економіки важливим каталізатором активності утворення різноманітних партнерських структур в означеній сфері повинно стати державно-приватне партнерство (ДПП). Інститут ДПП тільки починає застосовуватися в Україні, хоча він є досить поширеним у світовій практиці, зокрема у будівництві та управлінні об'єктами інфраструктури. Дослідники німецької економічної групи зазначають, що ДПП реалізується в різних формах залежно від способу участі, форми власності об'єкта інфраструктури, розподілу ризиків, тривалості співробітництва.

Незважаючи на існування окремих форм співпраці держави і приватного сектора, заснованих на принципах ДПП, українська економіка знаходиться лише на початку складного процесу створення необхідної системи управління проектами ДПП, оскільки впровадження проектів ДПП в Україні має безсистемний поодинокий характер [8].

Відтак сучасна практика реалізації державною структурною конкурентоспроможності передбачає органічне поєднання насамперед державної інноваційно-промислової, структурної та інвестиційної політики, що дозволяє зробити узагальнення щодо напрямів її подальшого забезпечення. Тобто для забезпечення конкурентоспроможної структури економіки країни, на нашу думку, необхідно:

1) об'єктивно оцінити ефективність діючих державних програм розвитку окремих видів діяльності, територій, інфраструктурних об'єктів і систему надання їм пільг з метою оцінювання доцільності їхньої реалізації та наявності необхідного фінансового забезпечення;

2) перейти від галузевих пріоритетів розвитку до підтримки певних напрямів, стадій та процесів поширення нових виробництв і технологій;

3) розробити та впровадити через систему індикативного планування програми щодо перетворення провідного виробничо-господарського укладу (групу взаємопов'язаних виробництв та інститутів, що утворюють системну цілісність) на кластери, які не лише мають потужний потенціал зростання, але і є критичною масою для якісного перетворення економіки в цілому;

4) оптимізувати структуру промислового виробництва, посиливши при цьому роль внутрішнього ринку та прискоривши розвиток наукоємних і високотехнологічних видів промислової діяльності за рахунок визначення галузевих та структурних пріоритетів довгострокового розвитку країни у контексті світової еволюції технологічних укладів;

5) забезпечити підтримку розвитку визначених пріоритетних напрямів як за допомогою цільових важелів (інвестиційної, податкової, бюджетної, кредитної політики), так і шляхом узгодження всіх інших засобів економічної політики з потребами розвитку пріоритетних галузей;

6) удосконалити експортну політику через диверсифікацію експортної структури у напрямі збільшення частки високотехнологічних виробів та послуг шляхом сприяння просуванню української продукції на зовнішній ринок і застосування широкого спектра прийнятних згідно з міжнародними правилами методів підтримки експортерів;

7) урахувати необхідність зміни переважно експортної орієнтації ПП на залучення їх передусім у сфері високих технологій;

8) розробити заходи щодо прямої державної підтримки наукових та науково-технологічних розробок у фундаментальній і прикладній сферах;

9) удосконалити систему державного управління інноваційно-технологічним розвитком економіки шляхом упровадження практики технологічного моніторингу та прогнозування, підвищення інноваційної культури в суспільстві;

10) розробити заходи з розширення участі банків, у тому числі іноземних, у пріоритетних інвестиційних проєктах на території України.

Реалізація зазначених завдань дасть змогу:

- усунути наявні диспропорції у структурі національної економіки;
- створити сприятливе макроекономічне середовище для інноваційної діяльності як ефективного важеля розвитку конкурентних переваг на ринку;

- підвищити технічний рівень та ефективність виробництва шляхом запровадження сучасних високоефективних технологій, устаткування і новітніх систем управління, зростання продуктивності праці тощо;

- збільшити частку промислових виробництв новітніх технологічних укладів із поглибленою переробкою та випуском продукції кінцевого споживання, залучивши для цього всі можливі інвестиційні джерела;

- зменшити залежність країни від імпорту при збереженні позитивної динаміки експорту та підвищенні частки продукції з високою доданою вартістю;

- забезпечити інтеграцію виробництва, фінансів, науки, освіти з метою сприяння розвитку науково-технологічної сфери;

- упровадити енергозберігаючу модель розвитку з розширенням використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, диверсифікацією енергопостачання та формування ефективної структури енергогенеруючих потужностей;

- послабити вплив зростання вартості енергоресурсів на цінову динаміку в Україні й зменшити залежність від імпорту енергетичних ресурсів;

- розробити компенсаційний механізм для нейтралізації підвищених ризиків інноваційних проєктів;

- активізувати залучення прямих іноземних інвестицій до країни у виробництво інноваційної продукції 5 – 6-го технологічних укладів;

- наблизити українську економіку до економічного простору ЄС, що має відбуватися через розширення поля кооперації з країнами Центральної та Східної Європи – новими членами ЄС, насамперед у рамках зони вільної торгівлі.

Ураховуючи, що у національній економіці спостерігається нестабільність у становленні ефективних організаційно-економічних відносин та структурне підґрунтя кризових явищ в Україні, поки що немає підстав розраховувати на здійснення «автономного» оздоровлення економіки, притаманного традиційним механізмам циклічності ринкової економіки, і відповідно – на «обвальний шквал» іноземних інвестицій. Тому пріоритетні напрями економічних реформ щодо модернізації національної економіки мають передбачати розроблення механізмів щодо вдосконалення системи державного регулювання ПП для поліпшення інвестиційного клімату на території України.

Система державного регулювання ПП в Україні перебуває поки що в процесі розвитку, що зумовлено як тенденціями розвитку світової економіки, зокрема новими явищами, які привнесла глобальна економічна криза, так і процесами та реформами, що відбуваються всередині країни. В умовах модернізації вітчизняної економіки постають принципово нові завдання, зокрема, щодо централізації й децентралізації державних функцій у сфері регулювання ПП, тобто про добровільну передачу частини повноважень держави як на місцевий, так і наднаціональний рівні регулювання.

До функцій та повноважень держави, які нині підлягають децентралізації у сфері державного регулювання іноземного інвестування, на нашу думку, належать: розроблення інвестиційних програм і проєктів, інвестиційних стратегій розвитку окремих сфер місцевого значення, регіонів (територій) у цілому, а також виконання функцій, які потребують самостійності у розв'язанні проблем між державою, органами місцевого самоврядування, регіональними представництвами органів державної влади та іноземними інвесторами. До основних функцій і повноважень, які підлягають передачі на наднаціональний рівень, можна віднести: регулю-

вання фінансової, торговельної та екологічної сфер, а також повноваження, пов'язані зі вступом у світові й регіональні міжнародні організації (СОТ, СБ, МВФ, ЄС, АСЕАН тощо).

Проведене дослідження інвестиційного клімату в Україні дає підстави для розроблення узагальнених рекомендацій щодо вдосконалення існуючого національного механізму провайдингу ПІІ у контексті проголошеного державою курсу переходу економіки країни до модернізаційного розвитку. Інструментарій реалізації механізмів державного регулювання ПІІ надано в табл. 2.

Таблиця 2. Система механізмів державного регулювання прямого іноземного інвестування в умовах модернізації економіки України

Механізми державного регулювання ПІІ	Сутність	Інструменти реалізації
Механізми розвитку ПІІ	Забезпечують появу нових об'єктів та суб'єктів іноземної інвестиційної діяльності в Україні (ТНК, окремі підприємства, продукти, послуги, ринки)	<ul style="list-style-type: none"> – створення та розвиток ефективних механізмів ДПП в інфраструктурному інвестуванні та інноваційних галузях; – забезпечення ефективного функціонування інститутів розвитку (державна інвестиційна компанія, фонд стратегічних інвестицій, державний інвестиційний банк, венчурні фонди); – активізація участі держави в міжнародних інтеграційних об'єднаннях та угрупованнях; – ефективна та виважена державна регіональна політика у сфері залучення ПІІ відповідно до національних економічних інтересів; – стимулювання розроблення і створення інноваційної продукції; – розвиток системи довгострокового кредитування; – визначення видів діяльності, галузей, регіонів (територій), що потребують підтримки або ж є пріоритетними для держави; – посилення захисту ефективної конкуренції заходами антимонопольної політики тощо;
Механізми підтримки ПІІ	Сприяють забезпеченню ефективності господарської діяльності іноземних інвесторів (законодавчо-нормативні, фінансові, інформаційні) при гарантуванні засад економічної безпеки України	<ul style="list-style-type: none"> – створення сприятливого регуляторного середовища у сфері підприємницької діяльності; – сприятлива кредитна політика; – створення системи страхування ПІІ; – інформаційна та консультативна підтримка іноземних інвесторів; – розвиток транскордонного співробітництва; – врегулювання відносин у процесі укладання, виконання та припинення дії угод про розподіл продукції, посилення державних гарантій прав концесіонерів; – створення сприятливих (пільгових) умов діяльності для підприємств, що збільшують експортну базу країни або ж виробляють високотехнологічну продукцію; – надання допомоги інвестиційним проектам greenfield, які є важливим індикатором інвестиційної надійності та наявності сприятливого інвестиційного клімату тощо;
Механізми стимулювання ПІІ	Дозволять зацікавити іноземних інвесторів реалізовувати визначені державою пріоритети соціально-економічного розвитку	<ul style="list-style-type: none"> – відновлення практики функціонування СЕЗ і ТПР при запровадженні системи стимулів для інвестицій в такі території; – надання консалтингових послуг; – проведення семінарів, бізнес-форумів, конференцій, виставок за підтримки органів місцевої влади; – підготовка кадрів у сфері міжнародного інвестування; – послаблення податкового тиску; – забезпечення проведення гнучкої амортизаційної політики; – державна підтримка фінансового лізингу та франчайзингу; – формування інноваційної інфраструктури ринку; – надання підтримки для участі іноземних інвесторів у реалізації масштабних національних економічних проектів; – державна підтримка інвестиційних програм і проектів, спрямованих на розвиток експортоорієнтованих та імпортозаміщуючих виробництв; – розроблення системи спеціальних стимулів для підприємств, що здійснюють інвестиції в регіонах з високим рівнем безробіття.

Джерело: [10]

Зокрема, пропонуємо виділяти такі механізми [10]:

- механізми розвитку прямого іноземного інвестування, які повинні забезпечити появу нових об'єктів та суб'єктів іноземної інвестиційної діяльності в Україні (ТНК, окремі підприємства, продукти, послуги, ринки);
- механізми підтримки прямого іноземного інвестування – для сприяння забезпеченню ефективності господарської діяльності іноземних інвесторів (законодавчо-нормативні, фінансові, інформаційні) при гарантуванні засад економічної безпеки України;
- механізми стимулювання прямого іноземного інвестування – дозволять зацікавити іноземних інвесторів реалізувати визначені державою пріоритети соціально-економічного розвитку.

Висновки. Хоча означені заходи державної регуляторної політики провайдингу прямого іноземного інвестування і не в змозі забезпечити розв'язання всіх проблем інвестиційної діяльності в Україні, однак їх можна розглядати як основні напрями у сфері вдосконалення інвестиційного процесу. Послідовна реалізація вищезазначених механізмів державного регулювання ПІІ, на нашу думку, не лише стимулюватиме приріст іноземного капіталу, але й забезпечить максимально вигідну для України їхню міжгалузеву та міжсекторальну алокацію відповідно до вимог обраної інноваційної стратегії розвитку вітчизняної економіки, сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в країні та у довгостроковій перспективі дозволить підвищити конкурентні позиції національної економіки на міжнародному ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилюк, Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення / Я.Б. Базилюк. – К.: НІСД, 2002. – С. 6.
2. Алімов, А.Н. Конкурентоспроможність національної економіки / А.Н. Алімов, В.Н. Ємченко / НАН України. Ін-т економіки. – К., 2001. – 59 с.
3. Загоруйко, Ю. Рейтинг конкурентоспроможності: двигун прогресу чи ярмарок марнославства? / Ю. Загоруйко // Дзеркало тижня. – 2005. – № 45 (573). – 19 – 25 листоп. – С. 9.
4. Офіційний веб-ресурс Держкомстату України [Електронний ресурс] / Розділ «Статистична інформація». – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Doing Business in 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013). – Режим доступу: www.doingbusiness.org > ... > Global Reports
6. OECD countries take new approach to fostering innovation – OECD report. – <http://www.oecd.org/documents/8/03343,en.html>.
7. Жаліло, Я. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: [монографія] / Я. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
8. Пінчук, О. Правовий аналіз нормативно-правової бази щодо регулювання іноземних інвестицій в Україну / О. Пінчук // Банківське право та фінансовий консалтинг. – 21 липня 2010 р.
9. Павлюк, К.В. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави / К.В. Павлюк, С.М. Павлюк // Наукові праці КНГУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17. – С. 48.
10. Обушна, Н.І. Державне регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні: монографія / Н.І. Обушна, Т.В. Мацибора. – К.: ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2012. – 332 с.

УДК 33.025:339.727.22

Оболенський Олексій Юрійович, доктор економічних наук, професор кафедри державного менеджменту. Національна академія державного управління при Президентіві України. **Перспективи залучення прямих іноземних інвестицій у національну економіку.** Досліджено місце України в міжнародних рейтингових системах, зокрема: рейтинг ведення бізнесу The Doing Business; індекс глобальної конкурентоспроможності економіки World Economic Forum; рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook; корупційний індекс організації Transparency International й індекс економічної свободи Heritage Foundation. Визначено, що в сучасних умовах реформування української економіки важливим каталізатором активності утворення різноманітних партнерських інвестиційних структур є державно-приватне партнерство. Розроблено узагальнені рекомендації щодо вдосконалення існуючого національного механізму провайдингу прямих іноземних інвестицій у контексті проголошеного державою курсу переходу економіки країни до модернізаційного розвитку. Запропоновано інструментарій реалізації механізмів державного регулювання прямих іноземних інвестицій.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, державне регулювання, державно-приватне партнерство.

УДК 33.025:339.727.22

Оболенский Алексей Юрьевич, доктор экономических наук, профессор кафедры государственного менеджмента. Национальная академия государственного управления при Президенте Украины. **Перспективы привлечения прямых иностранных инвестиций в национальную экономику.** Исследовано место Украины в международных рейтинговых системах, в частности: рейтинг ведения бизнеса The Doing Business; индекс глобальной конкурентоспособности экономики World Economic Forum; рейтинг конкурентоспособности World Competitiveness Yearbook; коррупционный индекс организации Transparency International и индекс экономической свободы Heritage Foundation. Определено, что в современных условиях реформирования украинской экономики важным катализатором активности образования различных партнерских инвестиционных структур является государственно-частное партнерство. Разработаны обобщенные рекомендации по совершенствованию существующего национального механизма провайдинга прямых иностранных инвестиций в контексте провозглашенного государством курса перехода экономики страны к модернизационному развитию. Предложен инструментарий реализации механизмов государственного регулирования прямых иностранных инвестиций.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, государственное регулирование, государственно-частное партнерство.

UDC 33.025:339.727.22

Obolensky O., Doctor of Economics, Professor, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. **Prospects of foreign direct investments attraction in the national economy.** Ukraine's place in the international rating systems, including: the business rating - Doing Business; index of global economic competitiveness World Economic Forum; competitiveness ranking of World Competitiveness Yearbook; corruption index of Transparency; international index of economic freedom and the Heritage Foundation have been studied. Reforming the Ukrainian economy as an important catalyst in the formation of various active investment partnership structures within the frame of public-private partnership has been determined. Recommendations for improving the existing national machinery, providing FDI in the context of the proclaimed rate of state transition to the economy development modernization, have been generalized. The toolkit for implementing state regulation of foreign direct investments has been suggested.

Keywords: foreign direct investments, government regulation, public-private partnership.